

Nr 98.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till ändrad lydelse av §§ 20, 96 och 101 regeringsformen; given Stockholms slott den 28 februari 1936.

Under åberopande av bifogade i statsrådet hållna protokoll vill Kungl. Maj:t härmed till riksdagens prövning i grundlagsenlig ordning framlägga härvid fogat förslag till ändrad lydelse av §§ 20, 96 och 101 regeringsformen.

Under Hans Maj:ts
Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF.

K. Schlyter.

F ö r s l a g

till

ändrad lydelse av §§ 20, 96 och 101 regeringsformen.

§ 20.

Mål, vilka behandlas i särskild i kriminallag för krigsmakten föreskriven ordning, skola, där de dragas under Konungens prövning, uti högsta domstolen företagas och avgöras. Tvenne militärpersoner av högre grad, dem Konungen härtill utser och förordnar, böra, där ej Konungen och riksdagen, i den ordning 87 § 1 mom. stadgar, annorlunda besluta, med domare jäv och ansvar, och utan särskilt arvode, sådana mål i högsta domstolen övervara och däröver rösta; dock må domarens antal icke överstiga åtta.

§ 96.

Varje lagtima riksdag skall förordna två för lagkunskap och utmärkt redlighet kända män, den ene såsom justitieombudsman och den andre såsom militieombudsman, att i egenskap av riksdagens ombud, efter den instruktion riksdagen för vardera utfärdad, hava tillsyn över lagars och författningars efterlevnad, militieombudsmannen i vad de skola tillämpas i mål, vilka behandlas i särskild i kriminallag för krigsmakten föreskriven ordning, samt av ämbets- och tjänstemän med avlöning från de till försvarsväsendet anslagna medel och justitieombudsmannen i vad de eljest skola vid domstolarna samt av ämbets- och tjänstemän tillämpas, ävensom att enligt den fördelning nu är sagd vid vederbörliga domstolar i laga ordning tilltala dem, som uti sina ämbetens utövning av våld, mannamån eller annan orsak någon olaglighet begått eller underlåtit att sina ämbetsplikter behörigen fullgöra. Ombudsmännen vare i all måtto underkastade samma ansvar och plikt, som allmän lag och rättegångsordning för aktorer utstaka.

§ 101.

Skulle den oförmodade händelse inträffa, att antingen hela Konungens högsta domstol eller av dess ledamöter en eller flere funnes hava av egen nytta, vrångvisa eller försumlighet så orätt dömt, att därigenom någon, emot tydlig lag och sakens utredda och behörigen styrkta förhållande, mistat eller kunnat mista liv, personlig frihet, ära och egendom, eller regeringsrätten eller en eller flere av dess ledamöter funnes hava vid prövning av besvärsmål låtit sådant förhållande komma sig till last, vare justitieombudsmannen eller, om målet är behandlat i särskild i kriminallag för krigsmakten föreskriven ordning, militieombudsmannen pliktig, ävensom Konungens justitiekansler berättigad, att vid den rikets domstol, som här nedanföre bestämmes, den felaktige under tilltal ställa, samt till ansvar efter rikets lag befordra.

Utdrag av protokollet över justitiedepartementens ärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å Stockholms slott den 28 februari 1936.

N ä r v a r a n d e:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena SANDLER, statsråden UNDÉN, SCHLYTER, WIGFORSS, MÖLLER, LEVINSON, VENNERSTRÖM, LEO, EKMAN, SKÖLD.

Chefen för justitiedepartementet, statsrådet Schlyter, anmäler fråga om *vissa ändringar i regeringsformen*. Föredraganden anför:

»I vissa grundlagsparagrafer meddelas bestämmelser vilka ha avseende å den militära jurisdiktionen. Enligt § 20 regeringsformen skola mål som från krigsdomstolarna dragas under Konungens prövning företagas och avgöras i högsta domstolen. I andra punkten av samma paragraf är stadgat, att tvenne militärpersoner av högre grad, dem Konungen här till utser och förordnar, böra med domare jäv och ansvar, och utan särskilt arvode, sådana mål i högsta domstolen övervara och däröver rösta. Enligt § 96 regeringsformen skall militieombudsmannen hava tillsyn över lagars och författningars efterlevnad i vad de skola tillämpas vid krigsdomstolarna. I § 101 regeringsformen omnämnes riksrättsåtal mot ledamot av högsta domstolen för fel i domarämbetets utövning med avseende å mål som från krigsdomstol kommit under högsta domstolens prövning. I § 5 mom. 10 tryckfrihetsförordningen är stadgat, att åtal jämlikt § 4 mom. 14 mot någon som lyder under strafflagen för krigsmakten skall tillhöra krigsdomstols upptagande.

Sedan 1932 års riksdag i skrivelse till Kungl. Maj:t anhållit om utredning och förslag rörande överflyttning å de allmänna domstolarna av mål som höra till krigsdomstolarnas upptagande, gjordes denna fråga till föremål för utredning inom justitiedepartementet, och lagförslag i ämnet förelades riksdagen år 1933 genom proposition (nr 223). Frågan förföll emellertid, sedan riksdagens kamrar stannat i olika beslut vid propositionens behandling. Samtidigt med nämnda förslag framlades genom proposition (nr 226) förslag till ändrad lydelse av § 20 regeringsformen. I denna paragraf skulle enligt förslaget allenast kvarstå bestämmelsen att mål som från krigsdomstolarna dragas under Konungens prövning skola uti högsta domstolen företagas och avgöras, medan däremot bestämmelsen om militära ledamöter i högsta domstolen helt skulle utgå ur paragrafen. Även denna fråga förföll i följd av skiljaktiga beslut i kamrarna.

Under beredningen och riksdagsbehandlingen av propositionen angående krigsdomstolarna gjordes skilda meningar gällande rörande innebörden av de grundlagsparagrafer i vilka krigsdomstolarna omnämnas. Medan propositionen byggde på den uppfattningen att krigsdomstolarna icke genom de ifrågavarande grundlagsstadgandena erhållit en sådan konstitutionell ställning att deras avskaffande förutsatte ändring i dessa stadganden, hävdades en motsatt mening bland annat i vissa från myndigheterna inkomna remissyttranden samt i en i första kammaren väckt motion (nr 311). Beträffande dessa spörsmål torde här kunna hänvisas till de särskilda undersökningar som finnas återgivna i bilagor till 1933 års proposition och den nämnda motionen.

Även ur en annan synpunkt väckte förslaget gensagor, grundade på förhållandet till de ifrågavarande grundlagsstadgandena. Förslaget begagnade termen krigsdomstol såsom en beteckning icke blott för de särskilda domstolar som enligt förslaget skulle bibehållas (särskild krigsrätt och fältkrigsrätter), utan även för allmänna domstolar när dessa hade att enligt förslaget handlägga militära mål. Lagrådet fann vid granskning av förslaget denna anordning vara ägnad att föranleda tveksamhet i fråga om innebörden av de grundlagsstadganden i vilka uttrycket krigsdomstol jämväl förekomme. Meningen vore, yttrade lagrådet, att den nya terminologien skulle återverka på grundlagens tolkning sålunda att med uttrycket krigsdomstol i grundlagen skulle vara att förstå domstol av vad slag som helst, allmän eller särskild, såframt och såvitt den utövade jurisdiktion i mål som tidigare hört under krigsdomstol. Huruvida detta förslagets syfte skulle genom dess lagfästade förverkligas kunde emellertid enligt lagrådets mening på goda grunder vara tvivel underkastat.

Den 15 februari 1934 tillkallades sakkunniga — professorn C. A. Reuterskiöld, talmannen i riksdagens andra kammare, ombudsmannen Aug. Sävström och filosofie doktorn Sigurd Hansson — att inom justitiedepartementet verkställa utredning av frågan om sådana ändringar i grundlagarna att spörsmålet om krigsdomstolarnas avskaffande kunde lösas oberoende av bestämmelser i grundlag om jurisdiktionen i militära mål.

Till fullgörande av uppdraget avlämnade de sakkunniga med skrivelse den 25 maj 1934 förslag till ändrad lydelse av här förut angivna grundlagsparagrafer.

I skrivelsen anfördes bland annat: De sakkunniga hade icke anledning att närmare utreda eller framlägga någon åsikt i den omtvistade grundlagstolkningsfrågan. Deras uppgift vore att föreslå sådana ändringar i grundlagarna, att en reform med avseende å den militära jurisdiktionen, även innefattande krigsdomstolarnas avskaffande, skulle kunna ske utan att från något håll grundlagsändring därför rimligen skulle kunna ifrågasättas. De sakkunniga ville i detta sammanhang endast uttala sin uppfattning, att dylika grundlagsändringar icke kunde anses vara förenade med konstitutionella betänkligheter. Det syntes tvärtom varken erforderligt eller lämpligt att regleringen av den militära jurisdiktionen i de lägre instanserna skulle hava grundlags

helgd; grundlagsstiftarna torde ej heller hava avsett en sådan reglering i grundlagarna såsom något självändamål. — Enligt sitt begränsade uppdrag hade de sakkunniga upprättat grundlagsändringsförslag, som icke på någon punkt innebure materiell ändring i gällande rätt.

Förslaget innebär i fråga om samtliga de ifrågavarande paragraferna, att termen krigsdomstol uteslutes samt ersättes med uttryck som hänföra sig till det i § 87 regeringsformen förekommande begreppet kriminallag för krigsmakten, vari såsom de sakkunniga anmärka även inbegripes processlagstiftningen med avseende å mål som skola bedömas enligt sådan lag. Mål från krigsdomstolarna ha sålunda betecknats såsom 'mål vilka behandlas i särskild i kriminallag för krigsmakten föreskriven ordning'.

Bestämmelsen i § 20 regeringsformen om militära ledamöters medverkan i högsta domstolen skall enligt de sakkunnigas förslag kvarstå, dock med tillägg av innebörd att bestämmelsen skulle kunna upphävas, om Konung och riksdag så besluta i den i § 87 första stycket stadgade ordning. De sakkunniga framhöllo att en viss analogi till vad sålunda föreslagits finnes i § 80 regeringsformen. Därjämte anfördes: I och med att begreppet krigsdomstolar utginge ur § 20 skulle väl denna paragraf ej lägga hinder i vägen för krigsdomstolarnas avskaffande eller det militära inslagets borttagande från desamma, även om de militära ledamöterna i högsta domstolen bibehölles. Men de sakkunniga hade förmodat det ingå i deras uppdrag att möjliggöra att utan grundlagsändring avskaffa det militära inslaget i den militära jurisdiktionen beträffande alla instanser samtidigt. En annan väg att nå ifrågavarande syfte vore att i § 20 föreskrivna, att därest Konungen och riksdagen så beslöte, militära ledamöter skulle finnas i högsta domstolen. En sådan lösning kunde väl formellt synas vara att föredraga men medförde olägenheten att för bibehållande av nuvarande ordning i materiellt hänseende särskilda lagstiftningsåtgärder skulle behöva tillgripas.

Då de förutnämnda grundlagsstadgandena skrevos eller erhöilo sin nuvarande lydelse, voro krigsdomstolarna en institution vars fortbestånd näppeligen ifrågasattes. Detta förhållande kom att återspeglas i paragrafernas avfattning. Vad i det föregående sagts visar, att krigsdomstolarnas omnämnande i grundlagen innebär vissa svårigheter för genomförandet av en reform på den militära jurisdiktionens område, även om reformen endast avser avskaffande av vissa slag av krigsdomstolar. Dessa svårigheter kunna, såsom av de sakkunnigas förslag framgår, undvikas genom sådan ändring i grundlagsstadgandena att beteckningen för militära mål i §§ 20, 96 och 101 regeringsformen samt forumbestämmelsen i § 5 mom. 10 tryckfrihetsförordningen anknytas till § 87 regeringsformen i stället för såsom nu till de processuella anordningarna, krigsdomstolarna. Då en sådan åtgärd icke innebär någon materiell ändring i gällande rätt, läser hinder icke möta mot dess genomförande redan nu, ehuru förslag till revision av lagstiftningen rörande det militära rättegångsväsendet icke samtidigt framlägges. Däremot skulle genom grundlagsändringens antagande av innevarande och nästkommande

*Departements-
chefen.*

års riksdagar den fördelen vinnas, att en reform av krigslagstiftningen kunde genomföras så snart utredningen därom blivit slutförd.

De sakkunnigas förslag har, såvitt angår § 5 mom. 10 tryckfrihetsförordningen, beaktats vid en inom justitiedepartementet verkställd utredning angående tryckfrihetsprocessens ombildning, vid vilken utredning förslag utarbetats till ändrad lydelse av, bland annat, § 5 tryckfrihetsförordningen. Då jag har för avsikt att upptaga nämnda spörsmål till behandling i annat sammanhang, torde jag nu få inskränka mig till de förut berörda paragraferna i regeringsformen.

I viss mån fristående är frågan om ändring i andra punkten av § 20 regeringsformen angående högsta domstolens sammansättning vid behandling av militära mål. Det har tidigare ifrågasatts att borttaga denna bestämmelse oberoende av en samtidig allmän reformering av det militära rättegångsväsendet. Ett motionsvis väckt förslag i denna riktning vid 1920 års riksdag tillstyrktes av konstitutionsutskottet (utlåtande nr 48) men avlogs av riksdagen. För denna utgång torde sambandet med den vid samma riksdag till utredning hänskjutna frågan om krigsdomstolarnas avskaffande ha varit avgörande. Uppfattningen att ifrågavarande organisationsändring bör ske i samband med krigsdomstolsreformen har tydligen även varit bestämmande vid behandlingen i riksdagen år 1933 av den förut nämnda propositionen nr 226. Den utväg de sakkunniga nu föreslagit för att möjliggöra borttagande av det militära inslaget samtidigt i högsta domstolen och i de lägre instanserna synes ändamålsenlig.

På grund av vad jag sålunda anfört har jag låtit, i anslutning till de sakkunnigas förslag, inom justitiedepartementet upprätta *förslag till ändrad lydelse av §§ 20, 96 och 101 regeringsformen.*»

Föredraganden hemställer, att ifrågavarande förslag måtte föreläggas riksdagen till prövning i grundlagsenlig ordning.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdade hemställan förordnar Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten, att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:
Sigrid Linders.